

بریکس؛ تاریخچه، کارکرد و ملاحظات الحاق ایران به این گروه

چکیده

بریکس (به انگلیسی: BRICS) نام گروهی از کشورها به رهبری قدرت‌های اقتصادی نوظهور است که از به هم پیوستن حروف اول نام انگلیسی کشورهای عضو یعنی برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی تشکیل شده است. مشابه همه پیمان‌ها و ائتلاف‌های اقتصادی، بریکس نیز واجد سیاست‌های خاص خود در حوزه تجارت، سرمایه‌گذاری، شرکت‌های خرد، کوچک و متوسط، تأمین مالی، تغییرات اقلیمی، انرژی، توسعه زیرساخت، امنیت غذایی و در نهایت توسعه انسانی است. سؤال پژوهش حاضر آن است که بریکس به دنبال ساخت چه نظم جدیدی در جهان است؟ برای فهم این موضوع باید در قدم نخست، سیاست‌های این گروه را مورد بررسی قرار داد. به نظر می‌رسد در کوتاه‌مدت، این سازوکار به دنبال تغییر نرم در سازوکارهای جهانی و در بلندمدت به دنبال ایجاد تغییرات جدی و جدید در نظم بین‌المللی است. در حال حاضر، جمهوری اسلامی ایران عضو این سازوکار نیست ولی از اعضای دعوت‌شده به نشست سال ۲۰۲۲ این گروه بوده است؛ همچنین در اجلاس اخیر بریکس پلاس در تاریخ ۲۵ ژوئن ۲۰۲۲ (۴ تیر ۱۴۰۱) سخنگوی وزارت خارجه روسیه تأیید کرد که دو کشور ایران و آرژانتین درخواست خود را برای پیوستن به این گروه ارائه کرده‌اند. گزارش حاضر به بررسی ملاحظات الحاق به این گروه پرداخته و بیان می‌دارد جمهوری اسلامی ایران باید پیشاپیش ابتکارات لازم در موضوع «نحوه بازیگری» در چنین سازوکارهایی را طراحی کند.

بررسی محتوای سیاست‌های این گروه نشان می‌دهد که پیوستن به آن، واجد مضار و منافع خاصی است؛ از یک‌طرف پذیرش و ورود به چارچوب بریکس به معنای پذیرش برخی الزامات کلان است که جمهوری اسلامی ایران به دلایل مختلف تاکنون رویکردی غیرهم‌جهت در قبال آنها اتخاذ کرده است؛ ترتیبات عدیده‌ای که از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به سازوکار تجارت آزاد و برخی موارد مانند سند توسعه پایدار ۲۰۳۰ در موضوعات اجتماعی اشاره کرد؛ البته در قبال سند ۲۰۳۰ موضع جمهوری اسلامی ایران کاملاً مشخص و غیرقابل تغییر است؛ از طرف دیگر با توجه به تغییرات عمده در جغرافیای سیاسی و جغرافیای اقتصادی جهان، طراحی راهبرد تجارت ترجیحی با بعضی کشورها که از منظر راهبردی ارتباط با آنها موضوعیت دارد امری مهم و قابل بررسی است و از این منظر، کنش در قالب سازوکار بریکس در راستای طراحی راهبرد تجارت ترجیحی قابل توصیه است. نکته دیگر آن که صرف عضویت ایران در این ائتلاف نمی‌تواند منجر به تحقق منافع اقتصادی برای کشورمان شود بلکه باید از ظرفیت این گروه برای افزایش همکاری‌های اقتصادی بهره برد.

مشخصات گزارش

تهیه و تدوین:
میلاد ترابی فرد

ناظران علمی:
مهدی رزم آهنگ
موسی شهبازی غیائی
سید علی روحانی

شماره مسلسل:
۲۲۰۱۸۵۸۸

تاریخ انتشار:
۱۴۰۱/۹/۲۲

پیمان‌ها و ائتلاف‌های اقتصادی از ابزارهای پیشبرد سیاست‌های کنشگران اصلی بین‌المللی در جهت ساخت نظم مدنظر خود در عرصه روابط بین‌الملل بوده و هستند؛ این ائتلاف‌ها گاه ذیل موضوعات بخشی (مانند پیمان‌های پولی) و دغدغه‌های اقلیمی شکل می‌گیرند و گاه در سطحی فراگیر طراحی و اجرا می‌شوند. در اجلاس اخیر بریکس پلاس سخنگوی وزارت خارجه روسیه تأیید کرد که دو کشور ایران و آرژانتین درخواست خود را برای پیوستن به گروه بریکس (شامل: برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی) ارائه کرده‌اند. بدیهی است که پیوستن ایران به این گروه مستلزم تمهید مقدمات و بررسی مزایا و معایب این اقدام است که در این نوشتار ضمن بررسی اسناد موضوعه گروه بریکس، ابعاد موضوع مورد بررسی قرار گرفته است؛ سؤال پژوهش حاضر آن است که بریکس به دنبال ساخت چه نظم جدیدی در جهان است؟ برای فهم این موضوع باید در قدم نخست، سیاست‌های این گروه را مورد بررسی قرار داد. به نظر می‌رسد در کوتاه‌مدت، این سازوکار به دنبال تغییر نرم در سازوکارهای جهانی و در بلندمدت به دنبال ایجاد تغییرات جدی و جدید در نظم بین‌المللی است. در ادامه ذیل چند محور به معرفی این ائتلاف پرداخته شده و در نهایت جمع‌بندی و توصیه‌های سیاستی ارائه خواهد شد.

۱. بریکس چیست؟

بریکس (به انگلیسی: BRICS) نام گروهی از کشورها به رهبری قدرت‌های اقتصادی نوظهور است که از به هم پیوستن حروف اول نام انگلیسی کشورهای عضو یعنی برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی تشکیل شده است. در ابتدا نام این گروه بریک بوده اما پس از پیوستن آفریقای جنوبی، به بریکس تغییر نام یافت. ایده شکل‌گیری گروهی به نام بریک، در سال ۲۰۰۱ توسط مؤسسه سرمایه‌گذاری گلدمن ساکس، به‌منظور پیش‌بینی وضعیت اقتصادی جهان و قدرت‌های برتر آن در نیم‌قرن آینده مطرح گردید. جیم اونیل اولین بار نام مخفف این گروه را در سرتیتر یک روزنامه اقتصادی به کار برد.

در راهبرد همکاری اقتصادی ۲۰۲۵ این گروه که در اجلاس ۲۰۲۰ مسکو به تصویب اعضا رسیده است سه بسته به شرح زیر معرفی شده‌اند:

الف) بسته «تجارت، سرمایه‌گذاری، فاینانس» مرتبط با موضوع شرکت‌های کوچک و متوسط

ب) بسته «اقتصاد دیجیتال» مرتبط با موضوعاتی نظیر تحول دیجیتال، صنعت، نوآوری

ج) بسته «توسعه پایدار» در موضوعاتی نظیر امنیت غذایی و توسعه منابع انسانی

در سال ۲۰۲۱ نیز نقشه اجرای این سه بسته در دهلی‌نو به تصویب اعضا رسیده است. از اهداف اصلی این پیمان «به رسمیت شناختن سیستم‌های چندجانبه تجاری و مالی در اقتصاد جهانی» و «رشد متوازن و توسعه همه‌جانبه و فراگیر» ذکر شده است. سیاست‌های کلان این گروه ذیل محورهایی به شرح زیر معرفی شده است:

۱-۱. تجارت

کاهش محدودیت‌های تجاری، تجارت غیرتبعیض‌آمیز و قاعده‌محور بر اساس قواعد و اصول سازمان جهانی تجارت،^۱ افزایش شفافیت به‌منظور رشد پیش‌بینی‌پذیری تجارت بین اعضا، حرکت به سمت ایجاد زنجیره‌های ارزش منطقه‌ای، سازگاری مکانیسم‌های ملی پنجره واحد گمرکی، اجرای قانون رقابت و ایجاد فضای بازار منصفانه، تبادل تجارب و درس‌ها در موضوعات ذیل تجارت الکترونیک، ترویج همکاری در زمینه مقررات فنی، استانداردها، اندازه‌شناسی،^۲ ارزیابی انطباق و اعتبار،^۳ ایجاد شیوه‌هایی به‌منظور ارتقا مالکیت فکری در راستای ایجاد تعادل میان استفاده‌کنندگان و مالکان و در نهایت افزایش اتصال زنجیره‌های تأمین.

۱-۲. سرمایه‌گذاری

اولویت سرمایه‌گذاری در کالاهای با ارزش افزوده بالا و خدمات مرتبط با تجارت داخل پیمان، بهبود شفافیت، تقویت پیوندهای سرمایه‌گذاری در راستای ایجاد زنجیره‌ای از توسعه صنعتی میان اعضا، بهبود داوطلبانه فضای کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری، گسترش همکاری و روابط میان سازمان‌های سرمایه‌گذاری ملی کشورهای عضو، ارتقای ابزارهای مالی و ابزارهای مشارکت عمومی - خصوصی، اولویت یافتن طرح‌های نوآورانه و فناورانه، افزایش آگاهی نسبت به فرصت‌های سرمایه‌گذاری اعضا، اشتراک تجربه در زمینه بهبود فضای کسب‌وکار با تأکید بر توسعه فضای سرمایه‌گذاری داوطلبانه، بهره‌برداری از ابزارهای سرمایه‌گذاری بانک توسعه جدید در امور زیرساختی

۱-۳. شرکت‌های خرد، کوچک و متوسط

توسعه تجارت میان بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط اعضا، تقویت همگرایی میان بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط اعضا در زنجیره‌های منطقه‌ای و جهانی ارزش به‌وسیله ابزار دیجیتال و تجارت الکترونیک، ایجاد چارچوب‌های حقوقی داخلی اعضا به‌منظور ورود این شرکت‌ها در بازار جهانی، اشتراک تجربه، افزایش دسترسی این بنگاه‌ها به خدمات دولتی به‌منظور مشارکت آنها در پروژه‌های بین‌المللی، مشارکت این شرکت‌ها در ساخت، لجستیک و بهره‌برداری از زیرساخت‌ها به‌منظور رفع چالش‌های توسعه‌ای و اجتماعی، توسعه ابتکار ائتلاف کسب‌وکار زنان بریکس

۱-۴. تأمین مالی

تبادل نظر و ارتباط با گروه ۲۰، صندوق بین‌المللی پول و سایر نهادهای مالی، تغییر در معماری تأمین مالی بین‌المللی با افزایش مشارکت کشورهای عضو بریکس، تقویت سهم اعضا در رأی‌گیری صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی، ارتقای سهم ارزهای ملی و سازوکارهای پرداخت در مبادلات دوجانبه، مقابله با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم، همکاری نهادهای مالیاتی اعضا، همکاری‌های بین‌بانکی و تشکیل گروه اقدام برای مشارکت عمومی - خصوصی و زیرساخت، جذب سرمایه برای پیشبرد پروژه‌های اولویت‌دار بریکس،

---

1. based on the rules and principles of the World Trade Organization (WTO)
2. meterology
3. conformity assessment and accreditation

همکاری در ایجاد بانک توسعه جدید بر مبنای ارزهای ملی اعضا، ادامه همکاری برای ایجاد صندوق اوراق قرضه ارزهای محلی اعضا،^۱ ارتقای قابلیت‌های حقوقی و فنی برای ترتیبات ذخیره ارزی^۲.

۵-۱. تغییرات اقلیمی

اجرای کامل کنوانسیون تغییرات آب‌وهوای سازمان ملل متحد و توافق پاریس، ایجاد ترتیباتی به‌منظور توسعه، ارتقا و تولید فناوری‌هایی باهدف کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای، گسترش سبک زندگی منطبق با اصل «برابری و مسئولیت‌های مشترک اما متمایز و توانایی مربوطه»^۳ (CBDR-RC) کنوانسیون تغییرات آب‌وهوایی سازمان ملل متحد، ایجاد فضای باثبات و مطمئن برای سرمایه‌گذاران این حوزه، توسعه همکاری در حوزه پلتفرم‌های فناوری محیطی صدا، توسعه همکاری در مدیریت پسماند، توسعه ابزارها برای تأمین مالی پروژه‌های کم‌کربن از جمله با بهره‌گیری از پتانسیل بانک توسعه جدید و تأمین مالی آب‌وهوا تحت سازوکارهای کنوانسیون تغییرات آب‌وهوایی سازمان ملل متحد^۴ «UNFCCC» و توافقنامه پاریس و درنهایت کمک در اجرای اهداف ملی در این زمینه.

۶-۱. انرژی

افزایش تعامل در زمینه همکاری‌های فناوری و نوآورانه به‌ویژه با ایجاد شرایط برای جذب سرمایه‌گذاری پایدار مرتبط در بخش انرژی از جمله از طریق مکانیسم‌های بانک توسعه جدید، تلاش برای امنیت و ثبات انرژی در بازارهای انرژی جهان و درنظرداشتن انرژی هسته‌ای به‌عنوان یک انرژی پاک.

۷-۱. توسعه زیرساخت

مدرنیزه کردن صنعت و حمل‌ونقل، تشویق توسعه همکاری در بهره‌برداری زیرساخت به‌منظور ایجاد اتصال هوایی، زمینی و دریایی میان اعضا، ایجاد سازوکار حمل‌ونقل چندملیتی منعطف، ایمن و متوازن میان اعضا در کنار توسعه زیرساخت ارتباطات، تقویت دیجیتالی‌شدن و استفاده از فناوری‌های پیشرفته در حوزه حمل‌ونقل از جمله سیستم‌های مدیریت ترافیک و سیستم‌های ایمنی جاده و هوا، توسعه شهرهای هوشمند و ...

۸-۱. امنیت غذایی

تأمین امنیت غذایی و دسترسی به مواد مغذی علی‌الخصوص در نقاط شهری اعضا، افزایش بهره‌وری کشاورزی، افزایش تجارت اقلام کشاورزی، سرمایه‌گذاری در کشاورزی طبق قوانین ملی، تحقق اسناد ۲۰۳۰ در این زمینه، توسعه راهکارهای نگهداشت و مصرف عقلایی منابع آبی و مبارزه با صیادی غیرمجاز.

1. BRICS Local Currency Bond Fund
2. Contingent Reserve Arrangement (CRA)
3. principles of equity and common but differentiated responsibilities and respective capability
4. United Nations Framework Convention on Climate Change

۹-۱. توسعه انسانی

در بخش توسعه منابع انسانی به موضوعاتی نظیر اجرای اهداف ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار، سازمان‌های تأمین اجتماعی، بخش سلامت، افزایش دسترسی به خدمات دیجیتال، تربیت کارگر ماهر برای صنایع پیشرفته، تسهیل رفت‌وآمد متخصصین دانشگاهی، نیروی کار و متخصصین سلامت درون کشورهای عضو، تضمین تجهیز کارگران به ابزار کار و مهارت به‌روز متناسب با انقلاب صنعتی چهارم و غیره اشاره شده است.^۱ همچنین در سیاست‌های گروه بریکس، تقویت پیوندهای فیزیکی، همکاری نهادی و ارتباطات مردم با مردم یک به عنوان یک ضرورت مشترک برای همه اعضای بریکس مطرح شده است.

۲. آیا بریکس به دنبال ساخت یک نقشه ارزی جدید در جهان است؟

پوتین در دوره اخیر اجلاس بریکس بیان کرده است که ایجاد یک ارز ذخیره بین‌المللی بر اساس سبد ارزی کشورهای عضو در حال بررسی است.^۲ اما برای ایجاد یک ارز ذخیره بین‌المللی، ابتدا ضروری است همکاری چندجانبه در هم‌تنیده‌ای در حوزه اقتصاد میان اعضا شکل بگیرد. تنها در صورت تحقق چنین همکاری‌ای است که می‌توان انتظار شکل‌گیری نقشه ارزی جدیدی را داشت. بدین منظور کشورهای عضو این گروه در حال ایجاد مکانیسم‌های قابل اطمینان برای تسویه مالی تجارت فی‌مابین و بهره‌مندی از آن، به‌جای سیستم‌های پرداخت بین‌المللی هستند که پیاده‌سازی مبادلات دوجانبه، نخستین قدم این سیاست به شمار می‌رود. جایگاه اقتصادی اعضا و میزان تبادل اقتصادی میان آنها به‌صورت بالقوه، ظرفیت شکل‌گیری و تقویت یک ارز جدید را ایجاد کرده است اما اینکه چقدر این مهم، عملیاتی باشد فعلاً در هاله‌ای از ابهام است.

۳. جایگاه بالقوه ایران در بریکس و مسیر پیش رو

محتوای سطور فوق نشان می‌دهد که الحاق ایران به بریکس، نیازمند اتخاذ تصمیمات راهبردی بوده و مشخصاً در مورد بعضی موارد، ایران باید موضع خود را مشخص کند؛ از جمله در مورد سیاست‌های کلان گروه بریکس که در قسمت پیشین ذکر آن رفت؛ سیاست‌هایی نظیر قواعد تجارت آزاد، توسعه انسانی و روابط با کشورهای عضو. از طرف دیگر در یک بررسی کلی از سیاست‌های گروه بریکس می‌توان برداشت کرد که موضوعاتی نظیر اصلاح سازوکار نهادهای جهانی از جمله سازمان جهانی تجارت، بانک جهانی، سازمان ملل و سایر نهادها به نفع این ائتلاف در دستور کار بریکس قرار دارد؛ این موضوع قویاً در متن نقشه راه اجرایی ۲۰۲۱ این گروه تصریح شده است. به‌عنوان مثال در نقشه راه اجرایی بخش «سیستم تجارت چندجانبه» این گروه قویاً به اصلاح سازمان تجارت جهانی اشاره شده است؛^۳ همچنین در بخش تجارت و سرمایه‌گذاری، بحث منافع چین در موضوع قواعد صید به میان آمده است.^۴

مثال واضح پیاده‌سازی چنین رویکردی را می‌توان در عملکرد کشور هند مشاهده کرد؛ این کشور پیش از اجلاس اخیر بریکس در اجلاس امنیتی چهارجانبه کواد با حضور آمریکا، ژاپن، کره جنوبی و استرالیا (که رقبای چین و روسیه محسوب می‌شوند) نیز

1. Strategy for BRICS Economic Partnership 2025, BRICS Information Centre, November 2020

۲. خبرگزاری تسنیم، بریکس یک ارز ذخیره جهانی جدید ایجاد می‌کند، ۳ تیر ۱۴۰۱

3. Statement for BRICS Cooperation on the Multilateral Trading System, BRICS Summit, india 2021 BRICS

4. Implementation Roadmap on Trade and Investment related aspects of the "Strategy for BRICS Economic Partnership 2025" BRICS Summit, india 2021

شرکت داشت؛ در نگاه اول چنین اتفاقی متناقض می‌نماید که چگونه هند هم‌زمان در دو ائتلاف به‌ظاهر متناقض شرکت دارد. یکی از دلایل جدی این موضوع وجود ظرفیت پرتوان ژئواکونومیک و ژئوپلیتیک فعال در این کشور است که توسط هیچ‌یک از دو ائتلاف قابل چشم‌پوشی نیست. احاطه بر مسیرهای تجاری اقیانوس هند و جمعیت بالای پرظرفیت از جمله این موارد است. ایران نیز با همین رویکرد می‌تواند با بهره‌گیری از مزیت‌های ژئواکونومیک و ژئوپلیتیک، نظم مد نظر خود را ایجاد کند. مطابق با استدلال فوق، اینک می‌توان به این سؤال که «جایگاه بالقوه ایران در بریکس چه باید باشد؟» پاسخ داد. برای ارائه پاسخ ضروری است عامل جغرافیا و تبدیل آن به جغرافیای اقتصادی را وارد تحلیل خود کنیم؛ تقویت اتصال ایران به مسیرهای اقتصادی و تجاری مرتبط با کشورهای عضو می‌تواند ظرفیت بالقوه جغرافیای اقتصادی ایران را فعال نماید. برای مثال، تصمیم راهبردی ایران در جهت اتصال اقتصادی هر چه بیشتر روسیه به هند و ایجاد بازی‌های همکارانه خارج از مسیر تحریمی آمریکا در این مسیر می‌تواند به‌عنوان یک مفصل قوی برای استحکام بریکس مطرح شود. چرا که افزایش تبادلات اقتصادی هند با روسیه باعث می‌شود تا هند متقاعد شود از کنش ذیل نظام تحریمی آمریکا (دریافت مجوزهای موردی از اوفک)^۱ خارج شود. در مقابل، تصمیمی بر خلاف مورد فوق، هند را در مسیر بازی مهار چین و همکاری راهبردی با آمریکا هدایت خواهد کرد زیرا منافع اقتصادی هند به سمت غرب تمایل پیدا کرده و با توجه به نیاز روزافزون این کشور به سرمایه‌گذاری خارجی، لاجرم این کشور باید شروط طرف‌های غربی را برآورده کند؛ چه آنکه تاکنون هند در سیاست خود مبنی بر «کنش شرق و نگاه به غرب»^۲ همین نگاه را دنبال کرده است.

جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و ارائه توصیه‌های سیاستی

اگرچه گروه بریکس ظرفیت‌های فراوانی برای ایجاد ائتلاف جدید و اثرگذاری بر ترتیبات بین‌المللی دارد لکن با نظر به نقشه راه اجرایی این گروه می‌توان گفت بریکس هنوز در مراحل اولیه بوده و قادر نیست نظم اساسی جدیدی را به‌صورت یک‌جانبه ایجاد کند و بیشتر، توان خود را در جاری ساختن اراده کشورهای عضو در چارچوب‌های ائتلافی و اصلاح نرم ترتیبات بین‌المللی به‌کار گرفته است. اینک ایران می‌تواند در این گروه با کشورهایی که همراهی‌هایی در عرصه جهانی با ایران دارند فعالیت‌های مشترک تعریف کرده و برای اهداف خاص به‌ویژه در حوزه‌های اقتصادی، ائتلاف‌هایی را شکل دهد از مزایای این گروه برای کشورمان است.

از طرف دیگر پذیرش و ورود به چارچوب بریکس به‌معنای پذیرش برخی الزامات کلان است که جمهوری اسلامی ایران در برخی موارد، رویکردی غیرمهم‌جهت در قبال آنها اتخاذ کرده است؛ ترتیبات عدیده‌ای که از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به سازوکار تجارت آزاد و برخی موارد مانند سند توسعه پایدار ۲۰۳۰ در موضوعات اجتماعی اشاره کرد. در قبال سند ۲۰۳۰ موضع جمهوری اسلامی ایران کاملاً مشخص و غیرقابل تغییر است؛ در موضوع پیاده‌سازی رویه‌های تجارت آزاد نیز پیشنهاد پژوهش حاضر، **طراحی ابتکار عمل و اتخاذ رویکرد گزینش** است. توضیح اینکه با توجه به تغییرات عمده در جغرافیای سیاسی و جغرافیای اقتصادی جهان، طراحی راهبرد تجارت ترجیحی با بعضی کشورها که از منظر راهبردی ارتباط با آنها موضوعیت دارد امری مهم و قابل بررسی است و از این منظر، کنش در قالب سازوکار بریکس در راستای **طراحی راهبرد تجارت ترجیحی** قابل توصیه است. با توجه به تحولات گسترده در جغرافیای سیاسی و جغرافیای اقتصادی جهانی، پیشبرد توصیه فوق غیرعملیاتی به‌نظر نمی‌رسد؛ چه اینکه کشورهایی که

۱. دفتر کنترل دارایی‌های خارجه وزارت خزانه‌داری آمریکا.

2. Act east look west

پیش تر به دنیای به اصطلاح «جهانی شده» پیوسته بودند اینک رویه‌های تجارت ترجیحی در نسبت با اقتصادهای طرف معامله را در دستور کار خود قرار داده‌اند.

براساس مطالب مندرج در گزارش، چهار توصیه سیاستی به شرح زیر قابل ذکر است:

۱. الحاق ایران به گروه کشورهای بریکس زمانی معنادار خواهد بود که پیوندهای درهم‌تنیده اقتصادی و ژئوپلیتیک میان ایران با این کشورها برقرار شود و میزان مبادلات اقتصادی و معاملات کلان با این کشورها گسترش یابد؛ به عبارت دیگر، صرف عضویت در این گروه و عدم افزایش تعاملات تجاری و اقتصادی، هیچ آورده‌ای برای ایران ندارد و چه بسا مضاری نیز بر این عضویت مترتب باشد.

۲. ایران باید بتواند واسطه اقتصادی خوبی برای اتصال میان اعضای این گروه علی‌الخصوص روسیه و هند باشد؛ پرونده کریدور شمال- جنوب در این موقعیت اهمیت بسیار خواهد یافت.

۳. گروه بریکس ظرفیت مناسبی برای ایجاد ائتلاف ذیل موضوعات مختلف ایجاد کرده است؛ مهم آن است که خواسته‌های کلان اقتصادی جمهوری اسلامی ایران از فضای جهانی چه باشد. پیش از پیوستن به این گروه باید سرفصل‌های اصلی خواسته‌های ایران تهیه گردد.

۴. به نظر می‌رسد پیوستن به ترتیبات گروه بریکس و گسترش پیوندهای تجاری و اقتصادی با اعضای گروه بریکس، این رهاورد را برای اقتصاد ایران خواهد داشت که از سیاست‌های تنظیم بازار سنتی خود فاصله گرفته و به جای مداخله قیمتی یا ایجاد ممنوعیت‌ها و مجوزهای بی‌ثبات‌کننده بازار، محورهای زیر را براساس سازوکارها و دستورالعمل‌های اجرایی بریکس در دستور کار خود قرار دهد:

۴-۱. ایجاد زمینه حرکت به سمت سیاست‌های مشخص و هدفمند حمایت از تولیدکننده از طریق ایجاد زنجیره‌های پایدار تأمین (حمایت از تولیدکننده مبتنی بر قواعد زنجیره ارزش): کنش در مدار کریدورها و ائتلاف‌های اقتصادی یک الزام اساسی را بر اقتصادهای عضو بار می‌کند و آن هم پذیرش قواعد تجارت هنجارمند است و اقتصادهای عضو موظفند اصلاحات متناظر با آن را در داخل کشور انجام دهند؛ اقتضای ورود به این فاز، حرکت از سیاست‌های حمایت از مصرف‌کننده با سرخط‌هایی نظیر سیاست‌های قیمتی اقتضائی و ممنوعیت‌ها و رویه‌های سنتی تنظیم بازار (الگوی واردات جهت مصرف) به سمت سیاست‌های حمایت از تولیدکننده (الگوی واردات جهت ایجاد تعادل بهینه بین تولید، مصرف و صادرات) است که پیش‌نیاز آن وجود یک زنجیره تأمین پایدار است و به نظر می‌رسد کنش در قالب ائتلاف بریکس می‌تواند زمینه ایجاد زنجیره تأمین فوق را فراهم آورد. در این زمینه، ایجاد حسابداری اقماری^۱ برای بخش‌های مختلف اقتصاد و زنجیره‌های تأمین و ارزش، موضوعی مهم خواهد بود؛ وارد کردن میزان ورودی و خروجی کالا در حساب‌های اقماری، باعث خواهد شد سیاست‌گذاری اقتصادی کشور براساس تنظیم ورودی و خروجی رشته‌های زنجیره ارزش انجام شود نه براساس میزان لحظه‌ای نیاز مصرف‌کننده و به تبع، افزایش واردات در جهت تنظیم بازار داخلی. در همین راستا، امکان حرکت از حمایت‌های تعرفه‌ای و گمرکی (که براساس رویه تجارت آزاد بین اعضای ائتلاف، چنین حمایت‌هایی غیرمجاز هستند) به سمت حمایت‌های غیرتعرفه‌ای (اعم از سیاست‌گذاری ترجیحی مالیاتی، رانت طبیعی و سیاسی و ...) فراهم خواهد شد.

۴-۲. سرمایه‌گذاری در راستای ایجاد ارزش‌افزوده در مسیر زنجیره ارزش: توصیه مهم دیگر سرمایه‌گذاری در راستای ایجاد ارزش‌افزوده بر روی مواد اولیه ورودی به کریدور مرتبط با ایران است؛ شکل‌گیری صنایع ایجاد ارزش‌افزوده بر روی مواد اولیه به

۱. حساب‌های اقماری چارچوبی را ارائه می‌دهند که به حساب‌های مرکزی (ملی یا منطقه‌ای) مرتبط است و این امکان را می‌دهد که توجه بر حوزه یا جنبه خاصی از زندگی اقتصادی و اجتماعی در چارچوب حساب‌های ملی متمرکز شود. نمونه‌های رایج عبارتند از حساب‌های اقماری برای محیط زیست، یا گردشگری، یا کارهای خانگی بدون مزد. (Eurostat glossary)

کریدور باعث خواهد شد حجم مواد اولیه ورودی به کشور افزون بر نیاز داخلی باشد و این اقدام، یک حاشیه امن زنجیره تأمین (به‌طور خاص در حوزه امنیت غذایی و تأمین اقلام اساسی) برای کشور ایجاد خواهد کرد.

۴-۳. ایجاد سازماندهی صنعتی جدید یا بازآرایی سازماندهی‌های فعلی به‌تناسب زنجیره‌های ارزش و تأمین جدید: به‌تناسب شکل‌گیری زنجیره‌های ارزش و تأمین جدید، نیازمند نهادهایی برای مدیریت این زنجیره‌ها خواهیم بود

۴-۴. تسهیل‌گری رویه‌های تجاری دو و چندجانبه براساس منافع ملی و اقتضات اقتصاد داخلی: بررسی مختصات دنیای امروز و نظم فعلی نشان می‌دهد که رویه‌های تجاری بین کشورهای تحت ائتلاف اقتصادی نیز براساس مذاکره بر روی منافع ملی کشورها طراحی و پیاده‌سازی می‌شوند. اقتصاد تحت تحریم ایران نیز به موجب محدودیت در منابع ارزی نمی‌تواند رویه تجارت کاملاً آزاد با کشورها را در دستور کار خود قرار دهد. همین موضوع می‌تواند ابزاری برای چانه‌زنی جهت طراحی رویه‌های تجاری ترجیحی و بهینه باشد.

۵. توفیق ایران در پیوستن به بریکس معطوف به این است که پیرو یک روایت توسعه‌ای صورت گیرد و ایران با گزینش از مزیت‌های چنین نهادهای بین‌المللی‌ای اهداف توسعه‌ای خود را پیش ببرد.

کلام آخر آنکه تفاوت پیوستن به بریکس با حالتی که اکنون در آن به سر می‌بریم (تلاش برای تقویت روابط راهبردی با قدرت‌های بزرگ از جمله چین و روسیه) در سطح اثرگذاری بر روابط بین‌المللی است؛ روابط با قدرت‌ها خارج از ائتلاف‌ها، ابزاری برای کسب منافع ژئواکونومیک با استفاده از مزیت‌های آنهاست، ولی ائتلاف‌هایی مانند بریکس سازوکارهایی هستند برای ایجاد و شکل‌دهی نظم مطلوب اعضا در جهان؛ مثال‌های این رویکرد عبارتند از: اثرگذاری بر مذاکرات تجاری بین‌الملل، ایجاد کلاب انرژی و گسترش تجارت میان اعضا با استانداردهای جدید. با توجه به احتمال ماندگاری تحریم‌ها علیه ایران به‌نظر می‌رسد کنش ایران در قالب ائتلاف‌های جدید و رایزنی‌های سیاسی و اقتصادی دو و چندجانبه در قالب چنین ائتلاف‌هایی می‌تواند زمینه ایجاد استانداردهای اقتصادی و تجاری جدید را فراهم کند؛ نظیر استانداردهای جدید در حوزه نقل‌وانتقال وجوه، کیفیت محصولات، کیفیت خدمات لجستیک و ...

منابع

1. Strategy for BRICS Economic Partnership 2025, BRICS Information Centre, November 2020
2. Fostering High-quality Partnership and Embarking on a New Journey of BRICS Cooperation, Remarks by H.E. Xi Jinping President of the People's Republic of China At the 14th BRICS Summit, 23 June 2022,
3. Statement for BRICS Cooperation on the Multilateral Trading System, BRICS Summit, India 2021 BRICS
4. Implementation Roadmap on Trade and Investment related aspects of the "Strategy for BRICS Economic Partnership 2025" BRICS Summit, India 2021
5. Eurostat glossary

۶. خبرگزاری تسنیم، بریکس یک ارز ذخیره جهانی جدید ایجاد می‌کند، ۳ تیر ۱۴۰۱